

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/178746,42-rocznica-rejestracji-Niezaleznego-Zrzeszenia-Studentow-s-tudenckiego-odpowiedn.html>
25.04.2024, 07:22

42. rocznica rejestracji Niezależnego Zrzeszenia Studentów, studenckiego odpowiednika „Solidarności”

Data publikacji 16.02.2023

17 lutego 1981 r. zostało zarejestrowane Niezależne Zrzeszenie Studentów. Był to sprzeciw środowiska studenckiego wobec ówczesnego reżimu politycznego w Polsce. Studencka organizacja stała się pierwszą organizacją uniwersytecką, niezależną od władz komunistycznych w bloku sowieckim.

Studenci jeszcze przed 1980 r. stanowili ważną część opozycji demokratycznej. W sierpniu 1980 r., pod bramą Stoczni Gdańskiej, grupa słuchaczy z miejscowych uczelni przedstawiła apel dotyczący uznania niezależnych organizacji studenckich. Młodzi ludzie pragnęli demokratyzacji uczelni i życia studenckiego, przestrzegania w kraju podstawowych swobód politycznych, poszanowania praw człowieka oraz polskich tradycji niepodległościowych i patriotycznych.

We wrześniu 1980 r. na Politechnice Warszawskiej spotkali się przedstawiciele różnych grup studenckich z całej Polski, w celu omówienia powołania organizacji, która byłaby studenckim odpowiednikiem „Solidarności”. Miesiąc później doszło do Zjazdu Delegatów Komitetów Założycielskich Niezależnych Organizacji Studenckich, podczas którego zdecydowano o powstaniu jednej organizacji środowiskowej pod nazwą **Niezależne Zrzeszenie Studentów**. Powołano również do życia Ogólnopolski Komitet Założycielski (OKZ), który miał zająć się sprawami związanymi z rejestracją zrzeszenia. **20 października 1980 r. OKZ złożył w Sądzie Wojewódzkim w Warszawie wniosek o rejestrację NZS.**

13 listopada 1980 r. sąd odrzucił wniosek. Decyzję uzasadnił tym, że organem

odpowiednim w tej sprawie jest Ministerstwo Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Władze PRL nie chciały zgodzić się na zalegalizowanie NZS, więc Minister Szkolnictwa Wyższego grał na zwłokę. W odpowiedzi studenci rozpoczęli akcje protestacyjne na uczelniach.

21 stycznia 1981 r. został ogłoszony przez studentów strajk okupacyjny w Łodzi.

Dwa dni później OKZ ogłosił w całym kraju solidarnościową akcję protestacyjną. Jednym z głównych postulatów strajkujących było prawo do zrzeszania się w wolnych organizacjach, uwolnienia więźniów politycznych i zaprzestania represji wobec opozycji. Trwający od trzech tygodni strajk oraz kolejne rozmowy pomiędzy Komisją Międzyresortową a Międzyuczelnianą Komisją Porozumiewawczą skłoniły Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki prof. Janusza Górskiego **do podjęcia 17 lutego 1981 r. decyzji o rejestracji Niezależnego Zrzeszenia Studentów**. Następnego dnia min. Górski w Łodzi parafował porozumienie kończące strajk studencki.

Dzięki temu dokumentowi studenci wywalczyli:

- rejestrację NZS, autonomię i swobodę programową uczelni,
- udział studentów w ciałach kolegialnych uczelni,
- zniesienie praktyk robotniczych,
- wydłużenie studiów z 4 do 5 lat,
- zniesienie cenzury w wydawnictwach naukowych,
- dostęp do zakazanych dzieł kultury,
- zmianę w organizacji szkolenia wojskowego,
- prawo do swobodnego wyjazdu za granicę,
- powrót na uczelnie nauczycieli zwolnionych za przekonania polityczne.

W kwietniu 1981 r. odbył się w Krakowie I Zjazd NZS, uczestniczyło w nim 264. delegatów. Wybrano Krajową Komisję Koordynacyjną, a Jarosław Guzy został wybrany na przewodniczącego organizacji. Wiosną 1981 r. struktury NZS obejmowały wszystkie uczelnie w kraju. Zrzeszenie liczyło około 80 tys. członków, działających na 89. wyższych uczelniach.

Po wprowadzeniu stanu wojennego NZS został przez władzę uznany za organizację antysystemową i w styczniu 1982 r. zdelegalizowany. Wielu działaczy internowano.

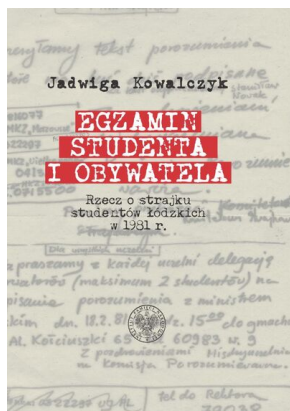
W drugiej połowie lat osiemdziesiątych na uczelniach podejmowano próby tworzenia nowych struktur organizacji. Rok 1988 był momentem prawdziwej reaktywacji NZS, a wrześniowy Zjazd NZS doprowadził do ostatecznej konsolidacji organizacji. **Ponownie zalegalizowano NZS dopiero po powołaniu rządu Tadeusza Mazowieckiego we wrześniu 1989 r.**

Prezes Instytutu Pamięci Narodowej Janusz Kurtyka, w czasach studenckich działacz Komitetu Założycielskiego NZS UJ, po latach w następujących słowach charakteryzował studencką organizację: *NZS grupował młodzież nie doświadczoną jeszcze gorzkimi kompromisami życia codziennego w państwie komunistycznym – ale już świadomą, jak to życie wygląda i odrzucającą tę perspektywę. Ludzie NZS nie chcieli jedynie naprawy systemu władzy – inaczej niż znaczna część członków Solidarności. Nie chcieli udawanej i kontrolowanej debaty publicznej (bowiem ta niekontrolowana, według wielu po obu stronach ówczesnej barykady, mogła naruszyć pryncypia systemu i zagrozić nierozzerwalnym sojuszom wojskowym w ramach Układu Warszawskiego) – inaczej niż znaczna część inteligencji. Nie chcieli pozornej lub prawdziwej akceptacji komunistycznej rzeczywistości – inaczej niż spora część społeczeństwa, od ponad trzydziestu lat poddawana mechanizmom komunistycznej inżynierii strachu. NZS był organizacją ludzi o bardzo zróżnicowanych poglądach – a więc demokratyczną. Był zdecydowanie i po prostu antykomunistyczny – a więc antysystemowy. Chciał wolności i marzył o niepodległości.*

Materiały o tematyce dotyczącej Niezależnego Zrzeszenia Studentów, są dostępne [w portalu IPN przystanekhistoria.pl](http://portal.ipn.przystanekhistoria.pl), na stronach Instytutu Pamięci Narodowej oraz na kanale IPNtv:

- artykuł Tomasza Kozłowskiego, [Młoda „Solidarność”](#);
- artykuł Krzysztofa Pleskaczuka, [„Gazeta Strajkowa” wydawnictwo periodyczne białostockiego NZS-u w roku 1981. Od powołania do strajku...](#);
- artykuł Radosława Petermana, ["Ja już jestem magistrem, a wy jeszcze nie." Walka o Niezależne Zrzeszenie Studentów.](#)
- dyskusja na IPNtv: [Precz z komuną. Niezależne Zrzeszenie Studentów na Śląsku.](#)
- dyskusja na IPNtv: [Niezależne Zrzeszenie Studentów – między ruchem studenckim a opozycją polityczną.](#)

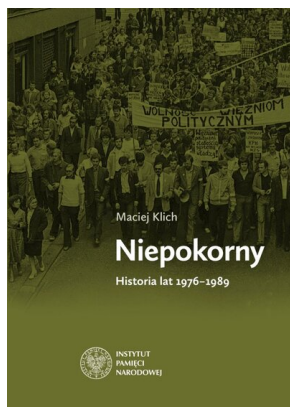
W 2020 r. IPN wydał książkę autorstwa Jadwigi Kowalczyk pt. [Egzamin studenta i obywatela. Rzecz o strajku studentów łódzkich w 1981 r.](#) Publikacja jest relacją ze strajku studenckiego w Łodzi, zorganizowanego w styczniu i lutym 1981 r. Jadwiga Kowalczyk, wówczas studentka czwartego roku Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej, opisuje rzeczywistość, której doświadczali studenci tej uczelni.

Zachęcamy do bezpłatnego pobrania broszury edukacyjnej pt. [Niezależne Zrzeszenie Studentów 1980-1989.](#)

W 2018 r. IPN wydał książkę autorstwa Macieja Klicha pt. [Niepokorny. Historia lat 1976-1989.](#) Książka zawiera wydarzenia z życia autora i historię Niezależnego Zrzeszenia Studentów (głównie w województwie katowickim), które przedstawione zostały na szerokim tle historycznym, zarówno w kontekście regionalnym, jak i ogólnokrajowym.

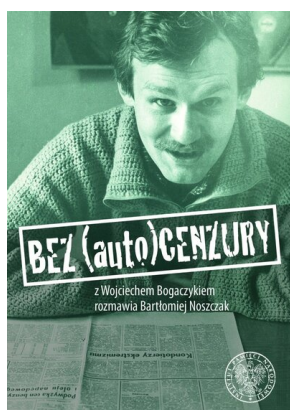
W 2016 r. Oddział IPN we Wrocławiu wydał książkę autorstwa Kamila Dworaczka pt. [Niezależne Zrzeszenie Studentów 1980-1981](#). Książka opisuje działalność Niezależnego Zrzeszenia Studentów w całej Polsce w okresie solidarnościowej rewolucji lat 1980-1981. Nowatorska pod wieloma względami i solidnie udokumentowana publikacja wypełnia istotną lukę w historiografii. Odtwarza nie tylko dzieje jednego z najważniejszych ruchu społecznego, jakim niewątpliwie był NZS, ale też odsłania przed czytelnikiem procesy zachodzące wówczas w środowisku akademickim.

W 2014 r. Oddział IPN w Krakowie wydał książkę pt. „Niezależne Zrzeszenie Studentów w Krakowie w latach 1980-1990. Wybór dokumentów, tom 1, 1980-1981”, pod red. Henryka Głębockiego i Marcina Kasprzyckiego. Książka jest obszernym wyborem dokumentów poprzedzonych zarysem historycznym, przedstawia na przykładzie jednego z największych ośrodków akademickich, Krakowa, okres jawnej działalności „pierwszego” NZS, między sierpniem 1980 a grudniem 1981 r.

W 2013 r. IPN wydał książkę pt. [Bez \(auto\)cenzury. Z Wojciechem Bogaczykiem rozmawia Bartłomiej Noszczak](#). Jest to wywiad rzeka ze świadkiem historii Wojciechem Bogaczykiem, który był działaczem antykomunistycznej organizacji Wolność i Niezawisłość, absolwentem historii KUL, współpracownikiem warszawskiego SKS, uczestnikiem ROPCiO, kolporterem wydawnictw drugoobiegowych. W latach 1980–1981 był jednym z założycieli NZS KUL, następnie był członkiem Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NZS, Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS i jej Prezydium, uczestnikiem duszpasterstwa akademickiego o. Ludwika Wiśniewskiego, współzałożycielem KSN. Po 13 grudnia 1981 r. W. Bogaczyk był internowany, następnie działał w podziemnych władzach NZS (1987–1988).

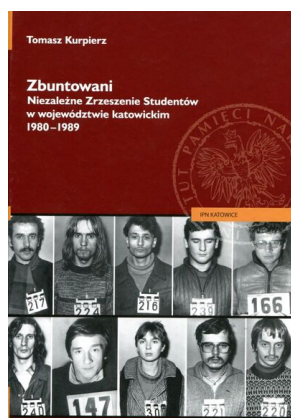

W 2012 r. Oddział IPN w Katowicach wydał książkę autorstwa Tomasza Kurpiera pt.

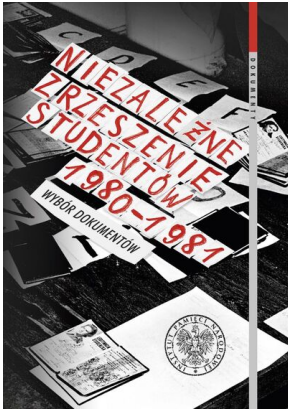
[Zbuntowani. Niezależne Zrzeszenie Studentów w województwie katowickim 1980-1981.](#)

Monografia przedstawia dzieje NZS w województwie katowickim. Autor omówił struktury niezależnego ruchu studenckiego w okresie legalnej działalności na największych uczelniach w regionie – Uniwersytecie Śląskim, Politechnice Śląskiej, Śląskiej Akademii Medycznej i Akademii Ekonomicznej w Katowicach, opisał także działalność konspiracji studenckiej w czasie stanu wojennego – przede wszystkim na Uniwersytecie Śląskim i Politechnice Śląskiej.

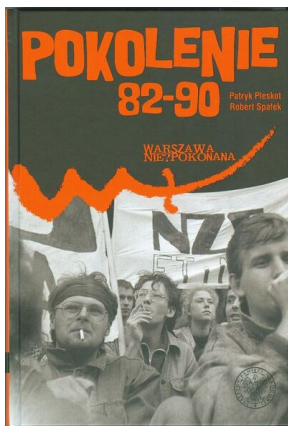
[Wersja elektroniczna publikacji w Bibliotece Cyfrowej IPN.](#)

W 2012 r. IPN wydał książkę pt. [Niezależne Zrzeszenie Studentów 1980-1981. Wybór dokumentów](#). Książka zawiera wybór dokumentów Niezależnego Zrzeszenia Studentów z lat 1980–1981. Pierwszy raz w jednym miejscu udało się zebrać tak bogatą dokumentację działalności różnych ośrodków akademickich, co jest tym istotniejsze, że jest to materiał rozproszony po bibliotekach, archiwach i kolekcjach prywatnych. Dokumenty prezentują różne aspekty aktywności NZS: od strajków i manifestacji po działania na rzecz środowiska, takie jak imprezy kulturalne czy walka o zmianę programów nauczania.

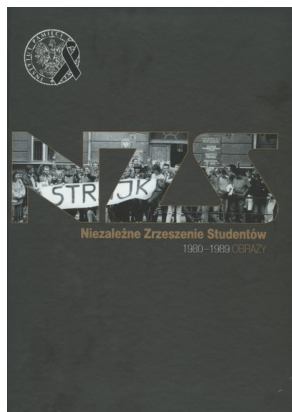

W 2011 r. IPN wydał książkę pt. [Pokolenie 82-90. Niezależne Zrzeszenie Studentów na Uniwersytecie Warszawskim we wspomnieniach \(1982-1990\)](#), autorstwa P. Pleskota i R. Spałka. W książce „Pokolenie 82-90” byli studenci opowiadają o szarej rzeczywistości lat osiemdziesiątych, w której próbowali odnaleźć swoje miejsce, przełamać panujący powszechnie marazm, zniechęcenie i przeciwstawić się opresyjnej polityce władz. Byli świadkami, uczestnikami i współtwórcami przemian ustrojowych. Wówczas bunt młodości szedł w parze ze sprzeciwem wobec ustroju.

W 2010 r. Oddział IPN w Krakowie wydał album pt. [Niezależne Zrzeszenie Studentów 1980-1989. Obrazy](#). Opracowaniem koncepcji, wyborem i opracowaniem materiałów zajęli się: Joanna Dutka, Maciej Zakrzewski, teksty wprowadzające do rozdziałów przygotował Jarosław Szarek. Na kartach albumu przypomniane zostały najważniejsze wydarzenia z dziejów Zrzeszenia – od historii poprzedzających NZS Studenckich Komitetów Solidarności, poprzez okoliczności powstania, działalność w czasie karnawału „Solidarności”, pracę

konspiracyjną w okresie stanu wojennego, po odrodzenie w drugiej połowie lat 80. i udział w przełomowych wydarzeniach 1989 r. Album poświęcony jest pamięci Prezesa IPN Janusza Kurtyki, działacza NZS UJ i inspiratora tej publikacji, oraz innych działaczy Zrzeszenia, tragicznie zmarłych w katastrofie lotniczej pod Smoleńskiem 10 kwietnia 2010 roku.

W 2009 r. IPN wydał książkę-wywiad pt. [Jarosław Guzy. U źródeł złego i dobrego. Rozmowy z pierwszym przewodniczącym Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS](#). Najobszerniejsza część książki dotyczy okresu, kiedy Jarosław Guzy współtworzył, a następnie stał na czele Niezależnego Zrzeszenia Studentów. Równie obszerne są części poświęcone okresowi internowania i komentarzom do lat późniejszych. J. Guzy dokonuje nieraz kontrowersyjnych interpretacji (szczególnie dotyczy to schyłkowego okresu PRL i następujących po nim przemian systemowych), posuwa się do ocen powszechnie uważanych za radykalne, które on sam nazywa racjonalnymi.

